

Új hidegháború vagy globális partneri viszony felé? A szentpétervári csúcs gyorsmérlege és a távlatok

Simai Mihály

Ha a 2006. július 16–17-i G8-tanácskozást a nemzetközi politika és a világgazdaság égető problémái szemszögéből elemezzük, az egyetlen operatív szempontból fontos határozat a közel-keleti helyzettel volt kapcsolatos: elítélték a terrrorszervezeteket, s felhívást intéztek a mielőbbi libanoni fegyvernyugvás érdekében az érintett felekhez.

Ha abból indulunk ki, hogy a G8 nem operatív feladatok megoldására hivatott, hanem olyan informális csoportosulás, amelyik a világ nagy és hosszú távú problémáinak rendezését igyekszik előmozdítani a résztvevő államok történelmi szerepére és felelősségére építve, az értékelés alapján pozitív. A G8-csúcs tagjain túl jelen voltak a fejlődő világ legjelentősebb államainak vezetői és a multilaterális szervezetek élén álló vezető tisztviselők is. Minden olyan globális kérdés szerepelt a rövid tanácskozás napirendjén, amely meghatározó fontosságú a világfejlődés következő negyedszázadának formálódásában, és lényegében valamennyi témában olyan állásfoglalás született, amely a közös elvi elkötelezettséget tükrözi. Ezek között különösen jelentős például a világ energiabiztonsága, hiszen ha tényleg arra kell számítani, hogy az energiafelhasználás globális méretekben 2030-ig 50 százalékkal nő, csak radikális újítások és hatékonyabb nemzetközi együttműködés révén lesznek képesek az államok ezt megőrizni. Az emberiség jövője szempontjából további súlyos problémát és veszélyt jelentenek a globalizálódó új járványok vagy a fejüket újra felütő s rég megszűntnek hitt régiek. Nyilvánvaló, hogy a madárinflu-

enza és a HIV áll a centrumban, de a probléma ennél komolyabb. Nemcsak a terjedésről van szó, hanem a mikroorganizmusokat felhasználó terrorizmus veszélyéről is. A világ államainak sokkal több anyagi és szellemi erőfeszítést kell tenniük ahhoz, hogy elkerüljék a potenciális tragédiákat.

Különös jelentőséget adott a tanácskozásnak az, hogy több mint 30 éves fennállása óta először volt a csoportnak orosz elnöke, s először jöttek össze Oroszországban, ráadásul olyan időszakban, amikor az egyik fontos amerikai külpolitikai elemző pár nappal korábban megjelent tanulmánya szerint az orosz–amerikai kapcsolatok 1991 óta a legrosszabbak. A csúcs idején a világ sajtója és a külpolitikai szakértők a hirtelen „betört” közel-keleti téma mellett nagyobb figyelmet fordítottak az Egyesült Államok és Oroszország viszonyára, mint a napirend kérdéseire.

Leegyszerűsítve, az elmúlt hónapokban az orosz–amerikai viszonyról folyó vitákban három lehetséges alternatíva körvonalazódott a jövőt illetően:

- Folytatódik-e az a szívélyesnek és partnerinek deklarált viszony, amelyet Bush és több európai vezető is hangsúlyozott, és ma sem zár ki?
- Olyan kettősség jellemzi-e majd a jövőt, amelyik a felszínen a jó viszonyt hangsúlyozza, miközben a tényleges kapcsolatrendszerben nemcsak az elhidegülés, hanem egyre inkább a kölcsönös stratégiai szembefordulás és regionális versengés uralkodik?

- c) Új hidegháború kibontakozása előjeleinek tekinthetők-e azok a politikai megnyilatkozások, célok és konkrét lépések, amelyek az elmúlt másfél-két évben elsősorban az USA külpolitikáját jellemezték?

A válasz ezekre a kérdésekre Magyarország szempontjából is lényeges.

*

Miért kerültek a fenti alternatívákkal kapcsolatos nemzetközi viták előtérbe?

- (1) Azok a várakozások, hogy a Szovjetunió szétesése és gazdasági összeomlása az 1990-es években annyira meggyengítette Oroszországot, hogy a következő 25-30 évben nem lesz képes konszolidálódni, lényegében irreálisnak bizonyultak. Egy másik, kapitalista, mérsékelt demokratikus és számos problémával küzdő, de egyre erősödő Oroszország emelkedik ki a birodalom romjaiból, új hatalmi és egyre világosabban körvonalazódó külpolitikai stratégiai célokkal. Ez az Oroszország igen sajátos helyzetben van. A tartósan magas olaj- és földgázárak nyomán gazdasági növekedése évi 6-7 százalék, valutatartalékai tekintetében pedig a világon az ötödik helyen áll. Az oligarchák kezében mesés gazdagság halmozódott fel. A vagyon 40 százaléka 22 személy tulajdonában van. Egy viszonylag szűk, 8-10 milliós, új, jómódú középosztály van kialakulóban. Ugyanakkor a lakosság közel kétharmada a nyomorszint tájékán, vagy valamivel e felett, közel egyharmada ez alatt él. Csupán 2004 óta kezdett javulni az egészségügyi, az oktatási és a nyugdíjrendszer állapota.
- (2) Az Egyesült Államok külpolitikájában lényegében már a 90-es években is nyilvánvalóvá vált a kettősség az Oroszországhoz való viszonyt illetően. Bizonyos körök sohasem mondtak le arról, hogy Oroszországot „rövid pórázon”, gyenge középhatalmi státuszban tartásuk, és megakadályozzák abban, hogy bármilyen formában helyreállítsa a Szovjetunió kereteit. Például Bush elnök a 80-

as évek végén megígérte Gorbacsovnak, hogy a NATO egy lépéssel sem terjeszkedik tovább Keletre. A Clinton-adminisztráció a posztkommunista Oroszországot lényegében legyőzött államnak tekintette, s megkezdte katonai és politikai „bekerítését”. Ez azóta is folytatódik. A 2006-ban nyilvánosságra hozott amerikai külpolitikai stratégiából törölték az USA és Oroszország közti partnerséget. Rice legutóbb is hangsúlyozta, hogy az USA legitim érdeke a volt szovjet köztársaságokkal való kapcsolatépítés és a „narancsos forradalmak” támogatása. Nem szólt azonban az orosz legitim érdekekről a térségben. Arról is egyre kevesebb szó esik, hogy vajon támogatja-e az USA Oroszország WTO-tagságát.

- (3) Miközben a felszínen a hivatalos Amerika Oroszországot szövetségesének tekintette a terrorizmus és az iszlám szélsőségesei elleni harcban, a színpalak mögött tulajdonképpen befolyásos amerikai csoportok nem elleneztek azoknak a szakadár csoportoknak a tevékenységét, amelyek iszlamista jelszavakkal és a terrorizmus eszközeivel léptek fel Oroszországban.
- (4) Az Egyesült Államok támogatásával igen gyorsan kiépült az az új olajvezeték, amelyik az Azeri Köztársaságot köti össze Grúzián keresztül a Földközi-tengerrel. A cél a közép-ázsiai olaj biztosítása az Oroszországtól független vezetéseken Európa számára, amerikai részvétellel.
- (5) Gyakorlatilag a G8-konferenciával összefüggésben csak Szentpéterváron került sor érdemi párbeszédre Oroszország és az USA között. Ugyanakkor a konferencia kapcsán különösen nagymértékben erősödtek fel az amerikai sajtóban az oroszellenes megnyilatkozások.

*

A legjelentősebb amerikai külpolitikai elemző és tanácsadó központ, a Council of Foreign Relations a következő „útravalóval” készítette fel Bush elnököt a szentpétervári csúcsra:

- Erősíteni és elmélyíteni a nukleáris együttműködést oly módon, hogy az orosz nukleáris eszköztár ellenőrizhetőbb legyen. Közös stratégia kialakítására kell törekedni Iránnal kapcsolatban. Együttműködésre kell törekedni a polgári célú nukleáris létesítmények terén, beleértve a felhasznált nukleáris anyagok tárolását is.
- Korlátozni annak lehetőségét, hogy Oroszország olaj- és földgázkivitelét más országok revolverezésére használhassa fel. Ennek érdekében törekedni kell olyan közös energiapolitikára, amelyben a nyugati szövetségesek is partnerek.
- Csökkenteni kell az orosz nyomást közvetlen szomszédaira oly módon, hogy ezeket az országokat a nyugati államok érdekkörébe kell integrálni.
- Nem szabad megelégedni azzal, hogy az USA csupán aggodalmát fejezi ki a demokrácia visszaszorítása és az emberi jogok megsértése miatt Oroszországban. A G8 orosz elnöki tisztje nem jelentheti azt, hogy az USA felhagy az orosz politika nyilvános kritikájával és törekvéseivel Oroszország további demokratizálására.
- Helyre kell állítani a G7-csoport működőképességét is, amelyben – mint közismert – Oroszország nem vesz részt.
- Ügyelni kell ugyanakkor arra, hogy mindez ne idegenítse el az orosz közvéleményt.

*

Az orosz külpolitikai elemzők közül sokan adnak hangot annak a véleményüknek, hogy az amerikai külpolitika célja tulajdonképpen Oroszország energiatartalékai és nukleáris kapacitása feletti ellenőrzés megszerzése, Oroszország bekerítése a NATO-ban résztvevő amerikai csatlósokkal, s végső soron Oroszország nyugati csatlóssá tétele. Olyan

vélemények is napvilágot látnak, hogy az USA célja a Szovjetuniót illetően tulajdonképpen nem a kommunizmus megbuktatása, hanem Oroszországnak, mint hatalmi tényezőnek a „kikapcsolása” volt.

Az orosz külpolitika egyre intenzívebben reagál az USA lépéseire. Ez a reakció többirányú:

- Az orosz vezetés különböző eszközökkel igyekszik korlátozni a területén működő s a demokratizálást nyugati támogatással is erősíteni kívánó civil szervezetek tevékenységét.
- Oroszország élesen fellép a volt szovjet köztársaságokban kibontakozó demokratizálási mozgalmakkal szemben, s határozottabban támogatja ezek helyi ellenzőit, valamint az oroszbarát politikusokat.
- Az olaj- és földgázstratégiával összefüggésben felszámolja a barátságatlanabb utódállamok, például Ukrajna és Grúzia kedvezményeit, s áttér a világpiaci árakra.
- Napirendre vette az orosz katonai kapacitások erősítését.
- Új, sokoldalú stratégiai együttműködési viszonyt kezdett Kínával.
- „Önállósította” közel-keleti politikáját, s csak részben támogatja az Iránnal kapcsolatos amerikai és nyugat-európai törekvéseket.
- Igyekszik erősíteni kapcsolatait az EU vezető államaival, mindenekelőtt Németországgal.

*

A G8-csúcs kimenetele és viszonylag pozitív állásfoglalásai természetesen nem elégségesek ahhoz, hogy választ adjanak arra, merre fejlődik a következő években az orosz-amerikai viszony, s hogy a három említett alternatíva közül melyik valószínűsíthető? A jelenleg érzékelhető alapján, nagy meglepetések nélküli világban, véleményem szerint a másodiknak a legnagyobb a valószínűsége. Egy új hidegháborús korszak súlyos következményekkel járna minden ország és térség számára. Arra kell azonban számítani, hogy a döntő esztendő a 2008-as lesz, amikor

mindkét országban esedékes az elnökválasztás, s Bush mindenképp, de valószínűleg Putyin is átadja helyét utódjának. A következő évtized politikája mindkét oldalon csak ezt követően kristályosodik majd ki.

* * * * *

Eddig megjelent számaink megtekinthetők és letölthetők a www.vki.hu honlapról